

פרשת וארא

וְאָרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵי שָׁדַי וְשָׁמַי יי' לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם: ... לָכֵן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל
אֲנִי יי' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם וְנָאֵלְתִי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה
וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים:

שם ה' בהתגלותו לבני ישראל

בעלון הקודם הבאתי מהגר"א ובר שליט"א שני יסודות:

א. רק לאחר 'ויקדו וישתחו', אז נגלה עליהם בשם הוי"ה אהי ישראל.

ב. באיזה שם נגלה הקב"ה, ואיזה שם אמרו לפרעה. עי' מה שהבאתי בעלון הקודם, ועי' לקמן.

לאחר שכתבתי את הדברים, שוחחתי על עניין זה עם הרה"ג יואל בן נון שליט"א שהעיר מספר הערות, אכתוב כאן אחת מהן: מפרשת וישב בסיפור חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים, עד התגלות ה' אל משה בסנה בפרשת שמות, לא נזכר שם הוי"ה (למעט פס' 'לישועתך קוית ה', שהוא תפלה).

כל עוד יוסף היה עבד במצרים, נזכר שם ה' בכתיבתו שהוא שמו של ה'. כשיוסף עולה לגדולה במצרים, כבר לא נזכר שם ה'. כשבני ישראל מתבשרים על הגאולה ועל העליה לארץ ישראל, ה' נגלה אליהם בשמו.

הדברים יובנו ביותר לפי דברי הרשב"ם בפירושו לפסוק אותו קראנו בשבת שעברה ויאמר אלהים אל משה (סדר ב', פס' יד), וזו לשונו: ואם אינך יודע שמי אני אומר לך כי שמי אהי"ה לעולם ויכול אני לקיים מה שאני מבטיח. ומעתה שאמרתי לך כי שמי אהי"ה כה תאמר לישראל אהי"ה שלחני אליכם. ויאמר עוד אלהים למשה לא נאה שיקראו אותי בשמי בכל דבריהם כשם שאין קורים המלכים בשמם, אלא ה' אהי אבותיכם וגו' שהוא לשון אדנות ומלכות, כשם שאומרים למלכים יחי המלך, המלך צוני דבר:

זה שמי לעולם. אהיה האמור בפסוק ראשון:

וזה זכרי. ה' האמור בפסוק שני שהוא לשון מלכות. ובעניין הזה מזכירים את המלכים ולא בשמם.

וכאן אנו מגיעים לעניין נורא המובא אשר הרשב"ם לא רצה לגלותו אלא ברמז. אף אני אביאו כלשון הרשב"ם (קל מאד לפענח):

ומה שכתב בי-ה, אפרש בא"ת ב"ש: צפ"ת דפג"ת זהו"ף תצמ"ץ פת"ף דפגמ"י תפא"ף מצמ"ץ מצפ"ץ פמ"ף שידפ"י מפ"ק ליי"ף ל"ם י"ץ צפ"ץ כתק"י. זהו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלים אותם אלא לצנועים: עכ"ל. וכפי שביאר

בתחלת פרשתנו אנו קוראים שוב על שמותיו של הקב"ה, לאבות הקדושים נגלה בשם א-ש-ד-י, ולמשה נגלה בשם הוי"ה, ובשם זה יבשר לעם ישראל על יציאת מצרים ועל ירושת הארץ המובטחת.

למעשה, לאורך כל התהליך של יציאת מצרים, עולה שוב ושוב עניין שמו של הקב"ה, ומצד שני יחסם של פרעה ושאר המצרים לקב"ה ונסיונם להראות את "נצחון" אליהם.

האותות לפני בני ישראל
והמופתים לפני פרעה

שלשת האותות. נתחיל בשלב הראשון בו הקב"ה מתגלה למשה ושולח אותו אל עם ישראל. הקב"ה נותן למשה שלש אותות: הפיכת המטה לנחש, ידו של משה שמצטרעת, והמים שיהפכו לדם (אות זה לא עשה משה באותו זמן, ולא מפורש שעשאו כלל לפני עם ישראל). במקום אחר יש להרחיב את הדיבור על ההבדל בין שני האותות הראשונים לאות השלישי כפי המבואר בפסוקים.

לפני פרעה נצטווה משה לעשות את המופתים. הראשון הפיכת המטה לתנין (נחש, לפי רש"י), מקביל לאות של הפיכת המטה לנחש. במכת דם נאמר בזה אָמַר יי' בְּנֵאת תִּלְעַע כִּי אֲנִי יי' הִנֵּה אֲנֹכִי מִבְּהַ | בַּמַּטֵּה אֲשֶׁר-בְּיָדִי עַל-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּד וְנִהַפְּכוּ לְדָם: מקביל לאות השלישי שנאמר למשה שיעשה לפני בני ישראל.

על האות השני - ידו של משה שנצטרעה ואחר חזרה ושבחה כבשרו- כתב רש"י: אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו לא יאמינו לי. אות זה שייך אם כן רק לעם ישראל, ולכן לא עשה כמותו לפני פרעה.

מכת דם

רש"י: מצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם:

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְיָ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ... גם כאן משה מדבר בשם בו לא מכיר פרעה (כפי שהבאתי בעלון קודם). בְּזֹאת תִּדְרַע כִּי אֲנִי יְיָ (גם בשם זה פרעה אינו מכיר) הִנֵּה אֲנִי מִבְּרָא | בְּמִטָּה אֲשֶׁר-בְּיָדֵי עַל-הַפְּתִיחַ אֲשֶׁר בֵּיאֵר וְנִהְפְּכוּ לָדָם: ה' יכה את היאור שהוא אליל של מצרים, וזאת תהיה ההוכחה 'כי אני ה'.

ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה. פרעה לא משתכנע, כי ראה שהחרטומים אף הם יודעים לעשות זאת. הוא עדיין משוכנע שהאל שלו חזק, והמעשה שנעשה לו נעשה על ידי כישוף. פרעה לא רוצה להודות בחולשתו של היאור.

מכת צפרדע

במכת צפרדע, משה לא אומר 'בזאת תדע'. הוא מזהיר שתבא מכה, והמכה אכן באה. מכת צפרדע התחילה מהיאור, משם עלו הצפרדעים, אך לא נשארו שם. המכה אם כן לא נכרת באלהי המצרים. למרות שפרעה רואה שהחרטומים יכולים לעשות זאת, הוא לא נמנע מלהשתמש בשם ה' ומבקש העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה'. כל עוד הפגיעה בו ובעמו, לא מפריע לו להזכיר שם ה'. אך כשמשה עונה לו הוא מוסיף רק ביאר תשארנה, גם אלהיכם מעורב במכה זו. ולכן מזכיר עוד למען תדע כי אין כהו' אהינו.

מכת כינים

וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל-פְּרֹעֹה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא

במכת כינים לא נזכרת ההתראה, ולא נזכר שמשה הזכיר שם ה' לפני פרעה. החרטומים אומרים לפרעה אצבע אלהים היא. הם אינם מזכירים שם ה', רק שם אלהים שהוא שם כללי. הם מבינים שזהו אותו אלהים עליו דברו משה ואהרן שהביאו את המכה, אך בשם ה' אינם מאמינים.

מכת ערוב

... וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ שְׁלַח עֲמִי וַיַּעֲבְדֵנִי: ... הֲנִי מְשַׁלֵּחַ בְּךָ וַיַּעֲבְדֶיךָ וַיַּעֲמֶיךָ וַיִּבְחָקֶיךָ אֶת-הָעֶרֶב ... וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עֲמִי עִמָּךְ עֲלֶיךָ ... לְמַעַן תִּדְרַע כִּי אֲנִי יְיָ בְּקִרְבְּ הָאָרֶץ: 'למען תדע', גם על ידי שיראה יחודיותו של עם ישראל. בעצם המכה אין פגיעה באלילי מצרים, לכן פרעה נותן רשות ללכת לזבוח ... וַיִּקְרָא פְּרֹעֹה אֶל-מֹשֶׁה וְלֹא־הָרִן וַיֹּאמֶר לְכוּ זָבְחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ: שוב, פרעה מזכיר רק 'זבחו לאלהיכם'. אך משה חוזר שוב: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכְוֵן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי הוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ ... : ... וְזָבְחֵנוּ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ ... פרעה בעל כרחו מוכן להודות וַיֹּאמֶר פְּרֹעֹה אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְזָבַחְתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם ... כשהמכה מסתיימת, וַיִּכְבַּד פְּרֹעֹה אֶת-לְבוֹ ... מבחינתו הוא עדיין לא מנוצח, והא ראייה שבסופו של דבר סר הערוב.

מכת דבר

... כֹּה-אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי: כִּי אִם-מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח ... הִנֵּה יָד-יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנֶיךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמָרִים בַּנֹּמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דְּבָר כִּבְד מֵאֵד: במכה זו חוזר ה' ואומר ה' אלהי העברים, כי מפורש במכה זו והפלה יְיָ בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם ... ועם כל זה, כשהבין שלא-מת ממקנה יִשְׂרָאֵל עַד-אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פְּרֹעֹה וְלֹא שְׁלַח אֶת-הָעָם: יתכן שזה קשור לכך שהמצרים עבדו לצאן, ממילא יש כאן מכה לאלהיו. לכן לא ענה על כך.

מכת שחין

במכת שחין לא נכתבה הזכרת שם ה' על ידי משה ואהרן לפני פרעה. וַיִּחַזַק יְיָ אֶת-לֵב פְּרֹעֹה וְלֹא שָׁמַע אֶלְהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֶל-מֹשֶׁה: במכה זו נפגעו רק האדם והבהמה, ולא סממן של אלילות, ולכן יתכן שכן היה מסכים לשלחם, אך ה' חזק את לבו.

מכת ברד

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל-מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פְּרֹעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי: שוב חוזר משה ואומר ה' אלהי העברים, כי גם כאן ניכרת הבדלה בין היהודים לגויים ... רַק בְּאֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד: במכה זו ובשתי המכות שאחריה, ניכרת המכה גם על השמש, אשר עבדוה אז עמים מסויימים. יתכן שזו הסיבה שכאן כבר הסכים ממש להודות 'חטאתי הפעם'.

ציון 5. בעניין זה ניתן לשמוע הרחבה בקו השיעורים: 0773541079. שלוחה 1: מאמרי המשך והרחבה לדברים שבעלון, ותגובות להערות. שלוחה 8: הקלטת תגובות (ההודעה עצמה לא תושמע בקו). אשתדל ב"נ להקליט תגובות להערות הקוראים. שלוחה 4 (בבנייה): שיעורים וסיפורים לילדים (3-8) בפרה"ש, תנ"ך, עני"ד, ועוד. שלוחה 7: שיעורים יומיים לילדים (מהכיתה).

להערות והארות בענייני העלון:

יחזנת נוימן קצות החשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com. וכן בקו התורה והמצוה 0773541079 ניתן לתרום (גם הנצחות לע"נ, להצלחת, וכד') בעמדות נדרים פלוס: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחבורים'.

זמני התפלות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב')

פרשת וארא: מנחה בחול: 4:45. מנחה בעש"ק ובשב"ק: 4:10. שחרית בשב"ק (קבוע): 8:30. ערבית מוצש"ק: 5:25.

פרשת בא: מנחה בחול: 4:50. מנחה בעש"ק ובשב"ק: 4:20. ערבית מוצש"ק: 5:35.

יבנה המקדש: וארא: כהונה: הקוץ. לוי: יִשְׂרָאֵלָה. השיר: ה ואז ישיר. מסכת שבת: פרק ז'. בא: כ'. אביה. ל': ישיעיהו